

Aprenentatge servei i camps de treball

Introducció

1. Context socioeducatiu
2. Què són els camps de treball?

Aplicació de l'aprenentatge servei als camps de treball

3. Camps de treball i aprenentatge servei
4. Tipus de serveis que es poden dur a terme
5. Transicions a l'APS des de les pràctiques més habituals
6. Exemples de bones pràctiques
7. Exemple de connexions curriculars

Recursos

8. Socis per al treball en xarxa
9. Per saber-ne més...

Introducció

1. Context socioeducatiu

Avui en dia es percep a la nostra societat una tendència cap a una menor implicació social en tots els aspectes, que es reflecteix, entre d'altres coses, en una baixa participació en l'àmbit de la comunitat, ja sigui en grups, associacions... i qualsevol cosa que suposi el treball en comunitat, amb l'altre. La implicació suposa obtenir resultats a llarg termini, i això es contraposa amb les activitats d'oci, que són activitats plantejades per al propi consum. És la societat de la immediatesa.

Costa trobar joves que es comprometin en un projecte llarg: en la societat de la immediatesa, del canvi constant, estar en un mateix lloc durant molt de temps resulta difícil.

En aquest context, els camps de treball esdevenen una proposta alternativa de vacances per als joves, que permet aprendre mentre es viu amb altres joves i es treballa per aportar un petit gra de sorra a la transformació social.

L'origen dels camps de treball el trobem en la reconstrucció de cases derruïdes després de la Primera Guerra Mundial.¹ En aquests camps de treball es realitzava una tasca voluntària i d'ajuda a la comunitat, i es convertien així en un servei civil. Així doncs, estaven relacionats amb la conservació, reconstrucció i creació d'espais.

Actualment els camps de treball abasten molts més àmbits, que van des de la reconstrucció de patrimoni fins a la realització d'activitats per dinamitzar una comunitat concreta. Tot i que es té tendència a pensar que els camps de treball són una experiència pròpia de l'educació en el lleure, Joaquim Franch parlava de la importància d'incorporar aquest model educatiu a l'escola, perquè permet treballar aspectes curriculars a través de projectes d'acció que porten la transformació de la realitat.²

Així doncs, els camps de treball poden ser molt més que una opció per a les vacances dels joves i convertir-se també en una proposta concreta dins dels espais curriculars de l'alumne.

2. Què són els camps de treball?

Els camps de treball tenen una llarga tradició al nostre país. Generalment han estat promoguts per institucions públiques i privades sense ànim de lucre, i majoritàriament han estat emmarcats en l'àmbit de l'educació en el lleure.

Solen ser estades en temps de vacances, en les quals es combina **el servei a una comunitat amb espais de lleure i convivència amb el grup**. Els serveis poden ser de diferents tipus: sobre el medi natural; d'ajuda a un col·lectiu de persones, o bé projectes vinculats a la cultura i al patrimoni.

Per tant, els nois i noies que participen adquireixen un ventall d'aprenentatges i habilitats, accentuats, en el camp de treball, per un tipus d'activitat que potencia el desenvolupament integral dels aspectes físics, afectius, socials, cognitius... de la persona.

Als camps de treball els joves realitzen una activitat conjunta de millora d'entorn natural, social i cultural. Conviuen amb altres joves creant un vincle afectiu i de confiança, que facilita el treball a realitzar al camp. És un espai on es treballa l'esperit altruista, tot fent una tasca de manera voluntària. Els camps de treball són un espai idoni per treballar la responsabilitat i l'autonomia, mitjançant la realització d'una tasca útil per a la comunitat, que, alhora, permet que aquests joves sentin que la comunitat els reconeix.

Aplicació de l'aprenentatge servei als camps de treball

3. Camps de treball i APS

Els camps de treball són molt propers a la metodologia de l'aprenentatge servei, perquè constitueixen un espai idoni per poder realitzar una tasca de servei de millora de l'entorn partint de les necessitats reals de la comunitat; fer-ho implicant directament els joves en l'acció, i integrar en aquesta activitat un conjunt d'aprenentatges.

Podem pensar que els camps de treball són una experiència que requereix una dedicació molt gran per part de l'educador i, segurament, la tendència a la desmotivació dels infants o joves, o la disponibilitat de l'educador per dirigir un camp de treball, ens poden semblar dificultats importants.

Però si fem servir la potencialitat dels projectes d'aprenentatge servei, aquests possibles inconvenients es converteixen en oportunitats. Així, per exemple, per potenciar la motivació

¹ Giralt, Joan (1992). "Els camps de treball". A *El temps lliure dels adolescents i dels joves*. Barcelona: Direcció General de Joventut, pàg. 153.

² Franch, Joaquim. "Por el retorno de las Cigüeñas". *Cuadernos de Pedagogía*, núm.142.

dels joves, l'aprenentatge servei fomenta un element clau: el seu protagonisme, el fet que ells escullin voluntàriament i responsablement el camp de treball tenint en compte les seves possibilitats i l'anàlisi de la realitat.

Raons per vincular els camps de treball amb l'aprenentatge servei

1. Similitud en la filosofia: en les dues situacions es reforça el sentit de pertinença i d'ajuda a la comunitat; es promou l'esperit crític donant coneixements per a la reflexió i l'anàlisi de la realitat.
2. L'aprenentatge servei qualifica el procés de servei tot potenciant la reflexió sobre la tasca realitzada.
3. Un camp de treball es reforça amb la metodologia de l'aprenentatge servei, ja que aquest facilita la sistematització del aprenentatges integrats al servei que realitzen els joves.
4. L'aprenentatge servei aconsella el treball en xarxa, cosa que ens permet assessorar-nos sobre l'àmbit d'acció, planificar la feina i veure millor les possibilitats del grup a l'hora d'enfrontar-se a la tasca.

Els camps de treball, doncs, són una proposta pràctica d'aprenentatge servei on el **servei** consisteix a realitzar una tasca de millora de l'entorn d'una comunitat, creant espais de relació i buscant la millora de la qualitat de vida de les persones i del territori, tot facilitant l'apropament a la cultura i el patrimoni, mitjançant la participació.

Ahora, els **aprenentatges** que es fomenten són, sobretot: habilitats socials; de presa de decisions; coneixements i habilitats específiques per realitzar determinades accions; esperit crític, treball en grup, autonomia, responsabilitat, sensibilització vers la preservació de l'entorn i la consolidació cultural de la comunitat. Els joves actuen en la comunitat prenent decisions, participant i assumint responsabilitats.

Aquests aprenentatges es concreten:

- **Aprendre a ser:** desenvolupar l'autonomia i la responsabilitat en la conservació i gestió cultural de l'entorn; adquirir valors de ciutadania activa participant en la promoció social i conscienciant en la responsabilitat social; promoure i conservar la tradició cultural i actituds de solidaritat vers els altres i compartir valors en grup, com l'alteritat i la companyonia.
- **Aprendre a conviure:** treballar en equip, crear espais de solidaritat, confiança i cooperació; adquirir hàbits de convivència i desenvolupar actituds prosocials; millorar les habilitats socials, tot creant espais de comunicació i de relació amb altres persones.
- **Aprendre a conèixer:** construir coneixement relacionat amb àmbit cultural, social o mediambiental d'una comunitat concreta; analitzar situacions i elaborar projectes d'intervenció; identificar els principals problemes de la comunitat per millorar el seu entorn i encarar nous reptes; comprendre la necessitat social de la millora de l'entorn; conèixer entitats, administracions, associacions i institucions vinculades a la seva millora; adquirir coneixements culturals, naturals o socials des d'una aproximació diferent de l'acadèmica.
- **Aprendre a fer:** realitzar anàlisis crítiques de la realitat, mitjançant l'observació i el diàleg; utilitzar habilitats físiques, creatives i/o intel·lectuals per realitzar una tasca; organitzar i desenvolupar projectes locals; exercitar habilitats socials i capacitats individuals per poder realitzar un servei.

4. Tipus de projectes d'APS en camps de treball

Les possibilitats de camps de treball són molt diverses i per tant es poden establir diferents tipus de categories: segons la temporada en la qual es duen a terme (camps d'estiu, altres períodes de vacances...); segons la distribució en el temps (intensius, durant tot un curs...);

segons si es fan al medi natural o al medi urbà; si estan preparats per algú altre o neixen d'una proposta pròpia...

Tanmateix, una possible classificació de projectes seria segons àmbits de servei, de manera que es classificarien en els següents quatre blocs:

- A. **Recuperació del patrimoni històric/artístic:** són camps de treball on els joves realitzen una tasca de rehabilitació o millora d'un espai històric, amb l'objectiu de reactivar-ne l'ús.
- B. **Conservació del medi ambient:** són camps de treball on es fa una tasca de millora d'un espai natural.
- C. **Promoció d'activitats socials i culturals:** els joves que participen realitzen activitats en les quals dinamitzen una comunitat concreta, realitzant activitats d'oci o culturals.
- D. **Acció social:** són camps de treball en els quals es col·labora amb una comunitat concreta en situació de risc social i/o precarietat, tot realitzant accions de cara a la millora d'aquesta situació.

Anàlisi dels trets bàsics de cada tipus de projectes APS vinculats als camps de treball

Recuperació del patrimoni històric/artístic Camps de treball on es fa una tasca de rehabilitació o millora d'un espai històric, amb l'objectiu de reactivar-ne l'ús.
Finalitat del servei: Contribuir a millorar un espai concret a partir de la recuperació i/o la conservació de part del seu patrimoni artístic, cultural o històric.
Tipus de projecte: <ul style="list-style-type: none">▪ Rehabilitació o reconstrucció d'un edifici d'interès cultural o històric.▪ Realització de tasques de conservació o manteniment d'obres històriques o culturals.▪ Recuperació d'un espai cultural o d'interès històric.▪ Convertir un espai en un interès turístic, millorant-lo i creant una xarxa d'informació per a possibles turistes.▪ Realització de tasques pròpies de la recerca arqueològica.
Elements pedagògics a tenir en compte: <ul style="list-style-type: none">▪ Apropar-se a la història i a la cultura d'una comunitat.▪ Contactar amb entitats de conservació i defensa del patrimoni i la cultura.▪ Analitzar la importància de la cultura i el patrimoni.▪ Adquirir coneixements històrics i culturals.

Conservació del medi ambient: Camps de treball on es fa una tasca de millora d'un espai natural.
Finalitat del servei: Contribuir a millorar un espai natural, realitzant tasques de neteja, reforestació, conservació, estudi...
Tipus de projecte: <ul style="list-style-type: none">▪ Neteja d'un espai natural.▪ Creació de rutes o espais turístics en un àmbit natural.▪ Realització d'un estudi de l'entorn natural, plantejant projectes de millora.▪ Reforestació o recuperació d'una espècie autòctona.▪ Protecció de la fauna autòctona.

Elements pedagògics a tenir en compte:

- Coneixement de l'entorn natural d'un espai concret.
- Detecció i anàlisi de deficiències en la sostenibilitat del medi.
- Desenvolupar habilitats tècniques per a la realització de tasques de reforestació o recuperació.
- Necessitat d'utilitzar eines de recerca o anàlisi.

Promoció d'activitats socials i culturals:

Camps de treball on els joves que participen realitzen activitats en les quals dinamitzen una comunitat concreta, realitzant activitats d'oci o culturals.

Finalitat del servei: Crear espais d'oci per a una població concreta i dinamitzar les comunitats realitzant activitats culturals i socials.

Tipus de projecte:

- Organització i execució d'activitats per dinamitzar la comunitat.
- Gestió d'activitats per a una població concreta.
- Creació d'espais lúdics per a la població, donar eines per poder gestionar aquests espais.

Elements pedagògics a tenir en compte:

- Adquisició d'estratègies de dinamització cultural.
- Treball de les habilitats socials.
- Aprendre a plantejar un projecte i a planificar una sèrie d'activitats.
- Conèixer les tradicions i la cultura de l'entorn.

Acció social:

Camps de treball on es col·labora amb una comunitat concreta en situació de risc social o precarietat, amb accions per millorar aquesta situació.

Finalitat del servei: Contribuir a millorar la situació de marginalitat de determinades persones o col·lectius.

Tipus de projecte:

- Realitzar accions de millora d'una situació d'injustícia social.
- Col·laborar en la feina d'una ONG per ajudar els altres.
- Millorar les condicions de persones en situació precària.

Elements pedagògics a tenir en compte:

- Treball fort d'habilitats socials.
- Necessitat d'anàlisi crítica i conscienciació de situacions del tercer o quart món.
- Requeriment de maduresa emocional per entomar situacions dures i relacions complicades.

5. Transicions a l'APS des de les pràctiques més habituals

Els camps de treball ja són, en si mateixos, propostes molt properes a la metodologia d'APS, tot i que, sovint, els manca aprofundir en algun aspecte.

Un dels dèficits més habituals rau justament en **la vinculació entre el servei i els aprenentatges que comporta**, aspecte nuclear de la metodologia de l'aprenentatge servei. En a-

quest sentit, podem trobar-nos fent un servei sense aprofundir en els aprenentatges que estem adquirint o sense sistematitzar-los, o bé fent projectes de recerca sense tenir com a objectiu el servei. Per tant, quan plantegem un camp de treball en clau d'aprenentatge servei ens haurem de qüestionar una sèrie d'aspectes:

- D'una banda haurem de **sistematitzar els aprenentatges**: quins aprenentatges adquireixen els joves que realitzen aquest servei? Quins aprenentatges podem afegir al procés? Ens caldrà, doncs, buscar entitats que ens ajudin a dotar de continguts allò que fem i crear algun mètode que faciliti la reflexió i l'esperit crític dels joves que hi participen.
- D'altra banda, ens pot passar que el nostre camp de treball tingui un bon procés de recerca i aprenentatge (tipus "camp d'aprenentatge") però el nostre servei sigui feble. Aleshores el que haurem de fer serà buscar una entitat de l'entorn perquè ens ajudi a **escollir el servei adequat** en funció de les necessitats de l'entorn i allò que hem après i estudiat. És important que ens plantejem si el servei serà útil per a la comunitat i si els joves o infants que el realitzen estan capacitats per fer-lo. El servei ha de ser l'adequat, ni massa senzill, ja que no se sentiran útils a l'hora de realitzar-lo, ni massa complicat, perquè pensaran que no poden dur-lo a terme.

Un altre element important durant el procés serà tenir eines que afavoreixin un bon resultat del projecte perquè això reforçarà la tasca realitzada pels infants o joves i els motivarà a realitzar un altre servei. Un bon resultat no és sinònim que tot surti a la perfecció, però sí que té a veure amb el fet de treballar possibles fracassos, reconduir situacions de crisi i treure en tot cas "llicons apreses" de l'experiència.

6. Exemples de bones pràctiques

Recuperació de la Font de Cal Codorniu (Sant Sadurní d'Anoia)

Els nois i noies de l'Agrupament Escolta i Guia de Sant Sadurní, de Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi, organitzaren un camp de treball on es va restaurar la Font de Cal Codorniu. Aquesta font estava molt descuidada, i els nois i noies de l'agrupament van decidir arranjar el camí i crear millors accessos a l'entorn.

Per poder dur a terme la tasca, els joves van haver de posar-se en contacte amb entitats de la zona expertes a realitzar tasques d'aquest tipus per demanar-los que els facilitessin eines de treball i coneixements per poder-la fer de manera adequada. Amb aquest projecte, van aconseguir millorar un espai en desús i donar riquesa a l'entorn.

Més informació: Rebolleda, David i Dedeu, Oriol: "Els Truc de l'AEiG de Sant Sadurní restaura la Font de Cal Codorniu". *El correu* n. 61, maig 2007, pàg. 10 i 11.

<http://www.escoltesiguies.cat/node/172>

Reconstrucció d'un refugi de caçadors (Lleida)

L'Agrupament Escolta Garbí de Lleida (Centre Marista d'Escoltes) i concretament els nois i noies de la branca de Pioners i Caravel·les (14-17 anys) van dur a terme la reconstrucció d'un refugi de caçadors a la zona de Mont-roig. Amb els objectius de fomentar la convivència entre els diferents membres de l'agrupament, promocionar l'escoltisme, promocionar la zona del Mont-roig, elaborar una guia pràctica de la zona... els nois i noies van plantejar un projecte que implicava la participació de tots els membres de l'agrupament, coordinant-se i fent el seguiment des de l'inici fins al final.

Per fer-ho, van treballar conjuntament amb ajuntaments de la zona i una xarxa d'entitats vinculades al projecte.

Més informació: <http://www.aegarbi.org/>

La Murga (Barcelona)

Els nois i noies de diferents caus d'Escoltes Catalans realitzen cada estiu un camp de treball al barri del Raval de Barcelona, on viuen persones en situació de pobresa. La tasca que porten a terme és pintar i arranjar pisos d'aquestes persones, servei que permet que els joves facin un procés de reflexió sobre la realitat del veïns del Raval i la situació en la qual viuen. Els joves adquireixen una consciència sobre allò que fan, i realitzen una reflexió crítica respecte a la situació que viuen les persones a les quals ajuden.

Per dur a terme aquesta intervenció social, els organitzadors es coordinen amb els treballadors municipals dels Serveis Personals del districte.

Més informació: <http://www.aprenentatgeservei.org/index.php?cm=06&idC=50>

Camp de treball a Calldetenes

El camp de treball de Calldetenes és una activitat d'estiu permanent que la Fundació Catalana de l'Esplai organitza en aquest municipi treballant en xarxa amb l'ajuntament de la població. Consisteix a habilitar i mantenir dues rutes turístiques: la dels molins fariners i la del romànic.

La feina feta pels joves durant els anys que s'ha realitzat el camp de treball ha estat: habilitació dels molins fariners, inventari d'elements hidrològics, col·locació d'indicacions i plànols gegants, inventari de les peces i els molins, restauració i posada en marxa del molí de la Calvaria, neteja del molí Altarriba, treball de recuperació del claustre romànic... Totes aquestes tasques representen un gran servei per al poble, a banda dels múltiples aprenentatges assolits pels nois i noies.

Més informació: <http://www.esplai.org/>; www.calldetenes.org/

Viatge a l'interior (Albacete)

Uns cinquanta alumnes de 2n de Batxillerat de l'IES del Bonillo van realitzar el projecte "Quijote 2005. Un viaje por el Campo de Montiel", per conèixer la comarca i fomentar la identitat dels diferents pobles del Campo de Montiel.

A partir de l'obra del Quixot els alumnes van recórrer la zona, realitzant activitats per recuperar la cultura i les tradicions de la zona, tot fent jocs, representacions teatrals i activitats per a tothom. Tot plegat els ajudà a la presa de consciència, la reflexió crítica, la responsabilitat i les relacions intergeneracionals.

Més informació: Velázquez, Concha. "Un viaje interior". *Cuadernos de Pedagogía* n. 347, juny del 2005, pàg. 35-37.

7. Exemple de connexions curriculars

Prenem com a exemple un camp de treball de **recuperació d'un espai natural** malmès, en el qual els alumnes faran una recollida d'informació sobre l'espai natural i un estudi de la situació en la qual es troba.

Llengua i literatura

- Redactar algun document informatiu sobre la flora i la fauna de l'entorn per als visitants.
- Millorar la redacció i adquirir vocabulari específic.

Matemàtiques

- Calcular el cost del material necessari per realitzar la feina.
- Fer el pressupost comptant totes les despeses.
- Calcular les mesures de l'espai per poder fer un mapa a escala.

Educació física

- Elaborar i assajar una activitat de senderisme o de proves d'orientació per als visitants.
- Elaborar les recomanacions pertinents perquè qui faci la ruta tingui el material adequat.

Llengua estrangera

- Fer la traducció dels cartells informatius o tríptics per a turistes.
- Conèixer nou vocabulari i millorar la redacció.

Recuperació d'un espai natural

Educació plàstica

- Elaborar el disseny dels tríptics i del cartell informatiu.
- Dibuixar el mapa.
- Realitzar cartells amb les normes d'ús de l'espai, aplicant coneixements de disseny publicitari i de dibuix tècnic per a l'elaboració del mapa.

Ciències naturals

- Cercar informació de la flora i fauna de l'entorn.
- Conèixer les necessitats i atencions de les diferents plantes.
- Informar-se sobre les normes de comportament per a la conservació de l'espai

Ciències socials

- Conèixer els punts d'interès de l'entorn social i cultural de la població.
- Elaborar les explicacions per donar a conèixer la riquesa cultural de la zona.

Música

- Identificar els sons i sorolls de l'espai natural.
- Construir reclams d'ocells benefactors amb elements naturals.
- Muntar una activitat musical per difondre la recuperació de l'espai natural.

8. Socis per al treball en xarxa

Institucions públiques

Les administracions públiques locals i autonòmica (Secretaria General de Joventut, Departaments de Medi Ambient, Acció Social i Ciutadania; diversos Departaments dels ajuntaments) faciliten, promouen, poden col·laborar en la realització de camps de treball.

- Secretaria General de Joventut. <http://www20.gencat.cat/portal/site/Joventut/>
- Departament de Medi Ambient i Habitatge. <http://mediambient.gencat.net/cat/>
- Departament d'Acció Social i Ciutadania. www.gencat.net/benestar/

Associacions i institucions que promouen camps de treball

- Escoltes Catalans. www.escoltes.org
- Minyons escoltes i Guies de Catalunya. www.escoltesiguiers.cat/
- Fundació Catalana de l'Esplai. www.esplai.org
- Coordinadora d'organitzadors de camps de treball internacionals de Catalunya. <http://www.cocat.org/>
- Secretaria de Joventut. www.gencat.cat/joventut/
- Fundació Pere Tarrés. www.peretarres.org/
- Canal Solidario. www.canalsolidario.org

Associacions especialitzades en un tema

- Centre UNESCO. <http://www.unescocat.org/>
- Projecte rius. www.projecterius.org/
- Xarxa de Voluntariat Ambiental de Catalunya. <http://www.xvac.cat/>
- Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural. <http://www.depana.org/>
- Confederació d'Agrupacions de Cultura Tradicional Catalana (CCT). <http://www.cct.cat/>
- Creu Roja: www.creuroja.org

9. Per saber-ne més...

FRANCH, Joaquim. "Por el retorno de las Cigüeñas". *Cuadernos de pedagogía*, n. 142.

FRANCH, Joaquim. *El Lleure com a projecte*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Direcció General de Joventut, 1985.

BATLLE, Roser, CANELO, Jesús, XIFRA, Carles (2007). "Camps de treball: vacances alternatives i desenvolupament comunitari". *Guix*, n. 336-337. Juliol, agost.

Autors: Anna Duch i Àlex Muñoz, Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya